

ANTONI DE GIMBERNAT. DE CAMBRILS AL MÓN

- Itinerari educatiu -

L'itinerari educatiu «Antoni de Gimbernàt. De Cambrils al món» té per principal finalitat apropar la figura de l'il·lustrat cambrilenc Antoni de Gimbernàt i Arbós (1734 – 1816) a l'alumnat de cicle mitjà d'Educació Primària. Per facilitar-ho es proposa un recorregut de dues hores de durada –amb quinze minuts per descansar– per diversos indrets del nucli antic de Cambrils i altres espais propers on, a partir d'elements quotidians de la vila, es contextualitza el Cambrils en què va viure Gimbernàt (segles XVIII i XIX).

OBJECTIUS

- Conèixer qui va ser Antoni de Gimbernàt i Arbós i els fets més rellevants de la seva vida.
- Estudiar els mitjans de transport i la seva evolució en els darrers dos-cents anys.
- Contextualitzar els sectors socioeconòmics de la vila de Cambrils durant el segle XVIII en relació a l'actualitat.
- Observar el creixement urbanístic de la població de Cambrils.
- Reconèixer i identificar diversos elements patrimonials de la vila de Cambrils.

QUÈ FAREM?

L'itinerari educatiu compta amb diverses activitats, algunes de les quals són indispensables fer-les prèviament –a l'aula– al dia de la sortida, ja que aporten els coneixements necessaris per poder treballar i contextualitzar la sortida. Posteriorment –de nou a l'aula– s'acabaran les activitats treballades durant la sortida, a mode de conclusió i visió final.

Treball previ a la sortida

Abans de la sortida és indispensable l'acompliment d'algunes activitats de les pàgines 2, 3, 4, 5, 6 i 7 del Dossier de l'alumnat amb la finalitat d'apropar-nos a la figura de Gimbernàt i de contextualitzar les activitats que es realitzaran durant la sortida

Treball durant la sortida

En el transcurs de la sortida pels carrers de Cambrils es portaran a terme les activitats de les pàgines 1, 3, 5 i 8 del Dossier de l'alumnat.

Treball posterior a la sortida

Després de la sortida s'han de completar les activitats de les pàgines 1, 3 i 5 del Dossier de l'alumnat per així assolir una visió global i de síntesi de l'itinerari educatiu.

EL DOSSIER DE L'ALUMNAT

Per al correcte funcionament de l'itinerari educatiu és necessari que cada alumne disposi d'un «Dossier de l'alumnat». Aquest es pot descarregar de la pàgina web del Museu d'Història de Cambrils <http://www.cambrils.cat/museu>.

El Dossier de l'alumnat compta amb una sèrie de símbols que indiquen quan s'ha de realitzar cada activitat. Així doncs, trobem diferents tipus de tasques a fer: prèvies a la sortida, durant la sortida i posteriors a la sortida.

Activitat a realitzar a l'aula previ a la sortida.

Treball d'investigació a fer a casa i a posar en comú a l'aula.

L'acompliment d'aquestes activitats prèvies és indispensable, ja que contextualitza l'alumnat sobre el que es duu a terme durant la sortida.

Activitat a fer durant el transcurs de la sortida.

Activitat posterior a la sortida, com a treball de conclusió de l'itinerari educatiu, motiu pel que és indispensable la realització d'una fotografia durant la sortida pels carrers de Cambrils.

Pàgina número 1

Activitat relacionada amb la parada ❶ de l'itinerari educatiu.

Abans: Aquesta activitat no requereix preparació prèvia, ja que es realitza durant la sortida al davant del monument dedicat a Antoni de Gimbernat.

Durant: Es proposa una descoberta de la figura de Gimbernat a partir dels diferents elements que trobem en l'obra escultòrica, així com la realització d'una activitat grupal per a conèixer la simbologia del monument. A la fi de la parada es realitza una fotografia del tren-cacloques obtingut.

Després: Amb la fotografia obtinguda durant la sortida es completa l'activitat al retornar a l'aula, consistent en fer un repàs de la vida d'Antoni de Gimbernat i anotar –o acabar de fer-ho– els materials i la simbologia de cadascuna de les parts del monument.

Pàgina número 2

Activitat relacionada amb la parada ❷ de l'itinerari educatiu.

Abans: Previ a la sortida s'han de pintar sobre el mapa d'Europa les destinacions que per algun motiu o altre van condicionar la vida de Gimbernat, veient així que va ser una persona que va viatjar molt.

Aquesta activitat no requereix una acció posterior a la sortida.

Pàgina número 3

Activitat relacionada amb la parada ❷ de l'itinerari educatiu.

Abans: Previ a la sortida s'han de buscar les distàncies existents entre Cambrils i els llocs on va viatjar Gimbernat, anotant també el mitjà de transport actual i la durada per arribar-hi.

Durant: En el transcurs de la sortida, i a través d'un joc, es cercaran els mitjans de comunicació amb què va viatjar Gimbernat i el temps que va trigar a arribar a les principals indrets on va estar. A la fi de la parada es realitza una fotografia de la cartellera «Viatges Gimbernat» obtinguda a partir de l'activitat proposada.

Després: Amb la fotografia obtinguda durant la sortida es completa l'activitat al retornar a l'aula, consistent en anotar –o acabar de fer-ho– els mitjans de transport i la durada dels trajectes durant el segle XVIII, així com comentar i valorar les diferències existents entre els mitjans de transport i la durada dels viatges actuals i pretèrits.

Pàgina número 4

Aquesta pàgina és en relació a la parada ③ de l'itinerari educatiu.

Abans: previ a la sortida és necessari haver fet prèviament a l'aula els dos exercicis d'aquesta pàgina. El primer consisteix en comprendre què vol dir sector econòmic i saber exemplificar-ho amb algun ofici pertinent. El segon és un treball d'investigació a casa de cada alumne, consistent en preguntar l'ofici dels pares i avis i classificar-lo al sector econòmic corresponent.

Aquesta activitat no requereix una acció posterior a la sortida.

Pàgina número 5

Aquesta pàgina és en relació a la parada ③ de l'itinerari educatiu.

Abans: Amb els resultats del treball d'investigació a casa per part de l'alumnat es completa la graella dels avis i dels pares. Cada alumne ha d'omplir, com a màxim, quatre caselles dels avis i dues dels pares. D'aquesta manera obtenim una representació dels sectors econòmics en què treballen els pares i els avis dels alumnes de la classe, cosa que permet comparar-los i veure la seva evolució.

Durant: A la fi de la tercera parada, i després d'haver fet un *rol play*, es realitza una fotografia dels grups que els alumnes han format en relació als sectors econòmics del segle XVIII.

Després: Amb la fotografia obtinguda durant la sortida es completa l'activitat al retornar a l'aula, consistent en anotar a la graella del segle XVIII el nombre de persones pertanyents a cada sector econòmic. A continuació es comparen les tres columnes i es valora l'evolució dels sectors econòmics.

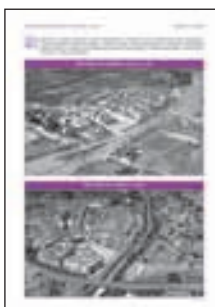

Pàgina número 6

Aquesta pàgina és en relació a la parada ⑤ de l'itinerari educatiu.

Abans: L'activitat consisteix en buscar i pintar sobre un plànol actual del nucli antic de Cambrils els carrers existents a la vila el 1776 a partir d'un recompte de cases del mateix any, amb la finalitat de veure que Cambrils ha estat un nucli de població petit fins no fa masses anys enrere.

Aquesta activitat no requereix una acció posterior a la sortida.

Pàgina número 7

Aquesta pàgina és en relació a la parada ⑤ de l'itinerari educatiu.

Abans: L'activitat consisteix en observar dues fotografies aèries de Cambrils –una dels anys cinquanta del segle vint i una de present– i buscar i assenyalar diversos elements arquitectònics rellevants de la vila, amb l'objectiu d'acabar de notar els importants canvis urbanístics dels darreres anys.

Aquesta activitat no requereix una acció posterior a la sortida.

Pàgina número 8

Aquesta pàgina és en relació a la parada 5 de l'itinerari educatiu.

Abans: Aquesta activitat no requereix preparació prèvia, ja que es realitza durant la sortida a la Plaça de la Vila de Cambrils.

Durant: L'activitat consisteix en una gimcana fotogràfica de descoberta de la Plaça gràcies a una sèrie d'elements rellevant que hi trobem. Un cop trobats, els alumnes han d'anotar què creuen que és aquell element i en quina part de la plaça es troba. En acabar es realitza una posada en comú.

Aquesta activitat no requereix una acció posterior a la sortida.

En relació a la parada 4 de l'itinerari Educatiu, aquesta s'efectua íntegrament durant la sortida i no és necessari el Dossier de l'alumnat. En ella s'expliquen les diferències i similituds entre el que és un hospital en l'actualitat i el que simbolitzava en el passat. Altrament també s'incideix i es debat sobre el context social (pobresa, nivell d'estudis, d'alfabetització, etc.) de la població del segle XVIII en relació al present.

CONTINGUTS DEL CURRÍCULUM DE CICLE MITJÀ DE PRIMÀRIA QUE ES TREBALLEN

Àrea: Coneixement del medi natural, social i cultural		
Bloc	Continguts	Metodologia
L'entorn i la seva conservació	<p>Observació i descripció de diferents tipus de paisatge de l'entorn proper i llunyà, reconeixent els elements naturals i humanitzats i l'impacte de l'activitat humana en el paisatge</p> <p>Aplicació de tècniques d'orientació a l'espai. Inici en l'ús i elaboració de plànols i mapes del barri o ciutat</p>	<p>Comparació de dos plànols de Cambrils, un d'actual i un dels anys 50 del segle XX. Detecció dels canvis ocorreguts en el terme de Cambrils al llarg dels darrers 50 anys, anotant els elements naturals i humans reconeguts</p> <p>Detecció sobre un plànol dels diferents carrers i barris del nucli antic de Cambrils. Recorregut pel nucli antic de Cambrils, detectant elements prèviament estudiats.</p>
Les persones i la salut	Identificació dels sistemes que participen en la funció de relació: locomotor i nerviós	Identificació dels diferents elements que participen en la locomoció de l'ésser humà. Esbrinament d'un lligament i la seva utilitat, fent especial atenció al lligament de Gimbernat
Persones, cultures i societat	<p>Identificació dels elements bàsics de l'estructura econòmica i de l'organització social, política i administrativa dels municipis i les comarques</p> <p>Identificació i descripció d'alguns trets demogràfics i econòmics de l'entorn a partir de l'observació directa de l'entorn proper i de dades i representacions gràfiques. Anàlisi i comparació de dades d'entorns rurals i urbans</p> <p>Elaboració d'un estudi de cas sobre elements característics de l'entorn, per mitjà del treball cooperatiu i utilitzant diferents fonts d'informació (documents, informacions orals, mitjans de comunicació, Internet)</p>	<p>Extracció i comparació de dades de població d'un quadre actual i un del 18è segle: demografia, economia, oficis...</p> <p>Cerca de les dades dels sectors econòmics de la vila de Cambrils, actuals i del 18è segle. Comparació de les dades obtingudes: de l'aula (pares i avis) i del Cambrils del segle XVIII.</p> <p>Realització d'un gràfic dels oficis dels pares i mares dels alumnes, així com dels avis, i classificació segons els sectors econòmics. Comparació de les dades obtingudes</p>

Bloc	Continguts	Metodologia
Canvis i continuïtat en el temps	<p>Ús de fonts d'informació històrica diverses per obtenir informació i evidenciar els canvis i continuïtat al llarg del temps, d'aspectes de la vida quotidiana, de l'entorn proper</p> <p>Descoberta i valoració del patrimoni comarcal natural i cultural i aplicació de noció de canvi i continuïtat en el paisatge</p> <p>Anàlisi diacrònic i sincrònic d'algun fet social i cultural (habitatge, vestit, utilatge) en diverses cultures, a partir del treball cooperatiu i l'ús de les TIC</p> <p>Identificació dels homes i les dones, individualment i col·lectiva, en la història</p>	<p>Ús d'un cens de cases de Cambrils per evidenciar, sobre un plànol, els carrers existents a Cambrils a la fi del segle XVIII</p> <p>Descoberta de l'obra escultòrica dedicada a la figura d'Antoni de Gimbernat, així com la seva simbologia.</p> <p>Reconeixement de diversos elements patrimonials de Cambrils, com per exemple l'ermita de la Mare de Déu del Camí, el Cellar de la Cooperativa Agrícola, l'Antic Hospital.</p> <p>Comparació de la vestimenta d'un retrat de Gimbernat amb l'actualitat.</p> <p>Comparança de la vestimenta d'un retrat de Gimbernat amb un pagès de l'època.</p> <p>Raonament de les semblances i diferències en ambdós casos.</p> <p>Contextualització social dels homes i les dones durant el segle XVIII. Diferenciació i rols entre gèneres, classe social, accés a l'educació, sanitat, etc.</p>
Entorn, tecnologia i societat	<p>Identificació de les fonts d'energia amb què funcionen algunes màquines</p> <p>Identificació d'eines, màquines i fonts d'energia utilitzades en diferents èpoques històriques i la seva relació amb les condicions de vida i de treball</p> <p>Cerca, amb ajudes, a Internet. Reconeixement de les pàgines web</p>	<p>Mostra i comparació de diferents mitjans de transport, presents i pretèrits</p> <p>Plasmació en un mapa dels llocs on va viatjar Antoni de Gimbernat i com es va desplaçar a cada indret.</p> <p>Detecció de les fonts d'energia de cadascun dels medis de locomoció emprats per Gimbernat</p> <p>Recerca de la distància i mitjà de comunicació actual dels indrets on va estar Antoni de Gimbernat.</p>
Àrea: Educació Artística		
Visual i plàstica	<p>Identificació de la diversitat de materials i de qualitats, i les tecnologies que s'utilitzen en la creació d'objectes artístics i imatges mitjançant l'observació de produccions en l'entorn artístic i cultural i dels mitjans de comunicació</p> <p>Apreciació de la incidència de la cultura visual de l'entorn i del patrimoni cultural en la vida quotidiana de les persones i en la forma de pensar</p> <p>Exploració i diàleg entorn al que les imatges, les produccions audiovisuals i els objectes poden explicar del món i de nosaltres mateixos</p>	<p>Descoberta del monument a Antoni de Gimbernat i de l'escultura dels veremadors de davant del Cellar de la Cooperativa de Cambrils. Identificació de les diverses parts de l'obra artística, els materials i el seu significat.</p> <p>Identificació de diversos elements patrimonials de Cambrils, com l'ermita de la Mare de Déu del Camí, l'Antic Hospital i distints elements arquitectònics de la Plaça de la Vila de Cambrils</p> <p>Comparació i debat sobre les classes socials i moments històrics a partir de fotografies i retrats d'època i d'obres escultòriques</p>

Bloc	Continguts	Metodologia
Interpretar i crear	Utilització progressiva de les terminologies pròpies dels llenguatges artístics: pintura, dibuix, escultura, il·lustració, arquitectura, gravat, collage, modelatge, construcció, fotografia, imatge digital, cinema-vídeo	Introducció i adequació del llenguatge artístic al llarg de l'itinerari educatiu

INDICACIONS PRÀCTIQUES

Punt de trobada

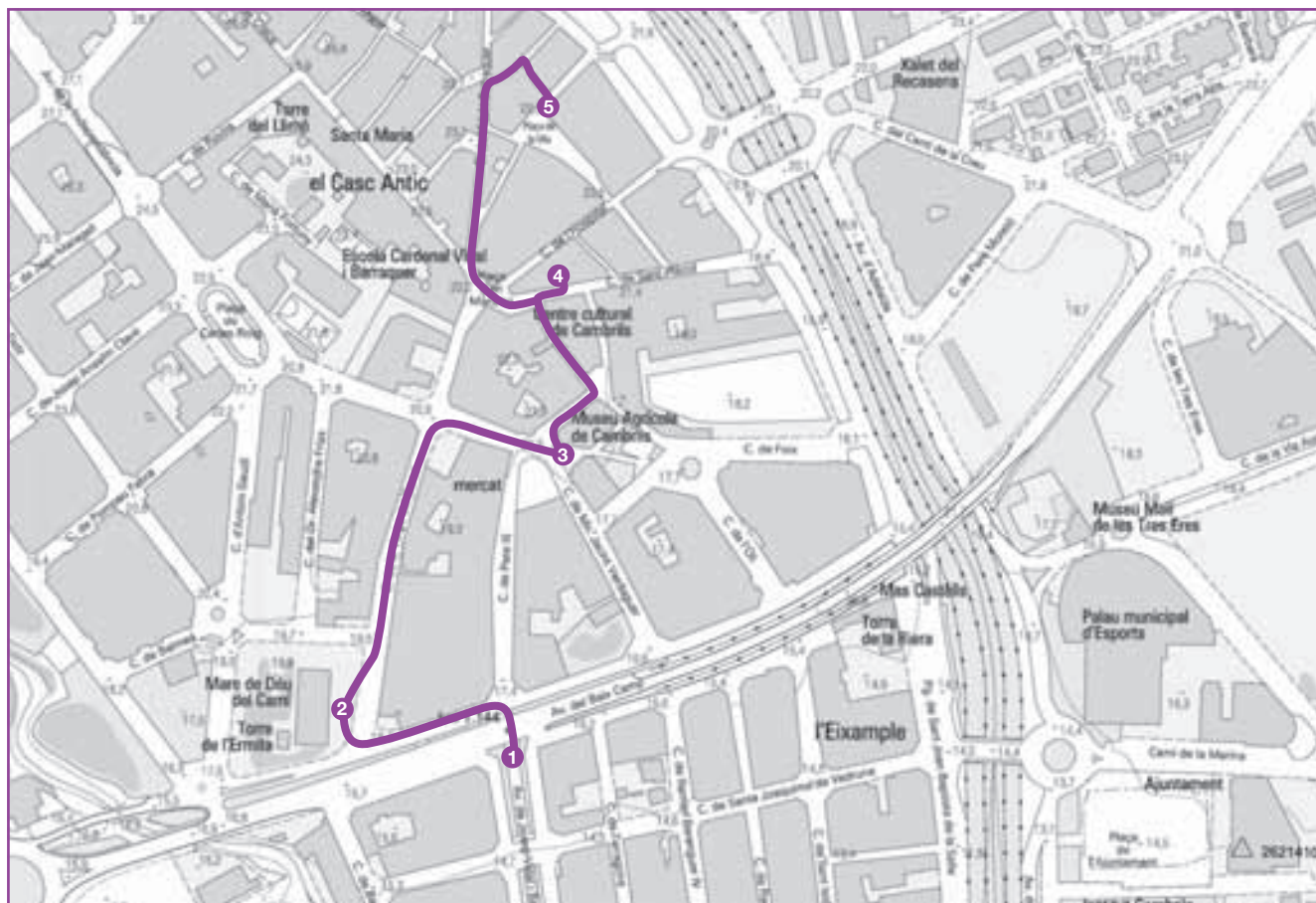
Al capdamunt de l'Avinguda Vidal i Barraquer de Cambrils, davant el monument a Antoni de Gimbernat i Arbós.

Durada del recorregut

Dues hores, de 2/4 de 10 a 2/4 de 12, amb una parada de 15 minuts per a esmorzar.

Recorregut

El recorregut s'inicia al monument dedicat a Antoni de Gimbernat –al capdamunt de l'avinguda Vidal i Barraquer **1**– on es parla de la figura de l'il·lustre cirurgià, per dirigir-se, a continuació, a l'ermita de la Mare de Déu del Camí **2**, on es tracta la importància dels camins comercials –marítims i terrestres– i l'evolució dels mitjans de transports. Acte seguit l'itinerari segueix vers al Celler de la Cooperativa Agrícola **3** –actual Museu Agrícola de Cambrils–, on es contextualitzen els sectors econòmics i la seva evolució en el temps. Es prossegueix fent parada a la capella de l'Antic Hospital de Cambrils **4**, al carrer de Sant Plàcid, on es referencia el context social de l'època de Gimbernat per, a continuació, arribar a la Plaça de la Vila **5** i parlar sobre l'evolució urbanística de la vila de Cambrils i, novament, sobre la persona d'Antoni de Gimbernat.

Material necessari

Dossier de l'alumnat (un per alumne).
 Llapis i goma.
 Carpeta dura per escriure.
 Esmorzar i cantimplora amb aigua.
 Vestit i calçat còmodes.
 Gorra pel sol si s'escau.
 Càmera fotogràfica.

PER A SABER-NE UNA MICA MÉS...

Sobre Antoni de Gimbernat i Arbós (1734 – 1816)

Els Gimbernat són una de les famílies amb una presència més antiga al municipi de Cambrils. Ja al segle XVII eren notaris públics de la vila, i ho van ser generació rere generació a excepció del pare d'Antoni de Gimbernat –Josep Antoni Gimbernat-Mateu–, que es va dedicar al patrimoni agrícola familiar. Així doncs aquest cognom sempre ha figurat a Cambrils com el d'una família d'hisendats, en la que hi van pertànyer doctors i altres professions liberals, a més d'estar estretament vinculada a la gestió municipal, especialment com a secretaris municipals. Conseqüentment, van gaudir d'un reconeixement social i van vindre a pal·liar la manca d'elits nobiliàries, no només a Cambrils, sinó també en altres municipis del país.

Facsimil de l'extracte de la partida de bateig d'Antoni de Gimbernat.

En aquest marc social Antoni Gimbernat i Arbós va nèixer –a Cambrils– un 15 de febrer de 1734, en el si d'una família pagesa benestant de tradició notarial, la casa pairal dels quals es trobava al carrer de la Concòrdia (carrer que avui duu el seu nom) cantonada amb la Plaça de la Vila.

El fet d'haver nascut en una família adinerada va propiciar que li poguessin pagar els estudis, malgrat ser orfe de pare als sis anys i tindre sis germans més. Primer va començar els seus estudis a l'escola primària de Cambrils per després continuar al col·legi que els frares franciscans tenien al convent de Sant Joan de Riudoms. En acabar inicià els estudis de filosofia i humanitats a la Universitat de Cervera, on va obtenir el grau de batxillerat en Arts. Després viatja a Cadis per continuar els estudis mèdics que havia començat a Cervera, i es matricula al Reial Col·legi de Cirurgia. A la ciutat andalusa primerament inicia els estudis de preparació als de Cirurgia, fonamentats en ciències naturals –matemàtiques, botànica, física experimental i química–. Acabada aquesta preparació de dos anys li fou adjudicada una plaça de Col·legial Practicant de Cirurgia. Durant els sis anys d'estudis com a cirurgià ho fa com a col·legial intern i hi destaca per la seva habilitat en anatomia i dissecció. Als 28 anys és reconegut pel seu coneixement i destresa en la dissecció anatòmica. Aquest fet ocasiona que sigui elegit per exercir de professor d'anatomia al Col·legi de Cadis, fins i tot abans d'haver obtingut la graduació.

Retrat d'Antoni de Gimbernat.

Acabats els estudis a Cadis és reclamat –el 1763– des del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona per Pere Virgili, mestre que Gim-

bernat va tindre a Cadis. Un cop a Barcelona és nomenat, primer, professor honorari d'anatomia i, després, supernumerari. Un any després se li coincideix la titularitat oficial de la càtedra de professor d'anatomia del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona i també és nomenat cirurgià major de l'Hospital de la Santa Creu.

A Barcelona, durant el seu exercici de cirurgia, descriu per primer cop (1768) el lligament lacunar del canal femoral (o lligament de Gimbernat)¹, i, com a conseqüència d'aquesta identificació, desenvolupa una nova variant tècnica per operar l'hèrnia femoral o hèrnia crural. A part, també opera cataractes, càlculs renals, dolències de fetge, etc.

Deguda la seva fama com a cirurgià, el rei Carles III beca –a ell i a Marià Ribes (professor del Col·legi de Cirurgia de Cadis)–, un viatge d'estudis durant quatre anys (1774-1778) perquè es desplacin per tot Europa a visitar diversos serveis de cirurgia de diferents hospitals per conèixer els avenços més recents en el camp de l'anatomia i la cirurgia. Tot amb la finalitat de crear, al seu retorn, un col·legi de cirurgia modern a Madrid. Aquest viatge el duu a visitar diversos hospitals de París, Londres, Edimburg i Amsterdam i

Leidein –Holanda–, on és reconegut i distingit pels metges i cirurgians més famosos de l'època. Fins i tot són traduïts a l'anglès, a l'alemany i al francès els seus treballs sobre la tècnica d'operació de les hèrnies.

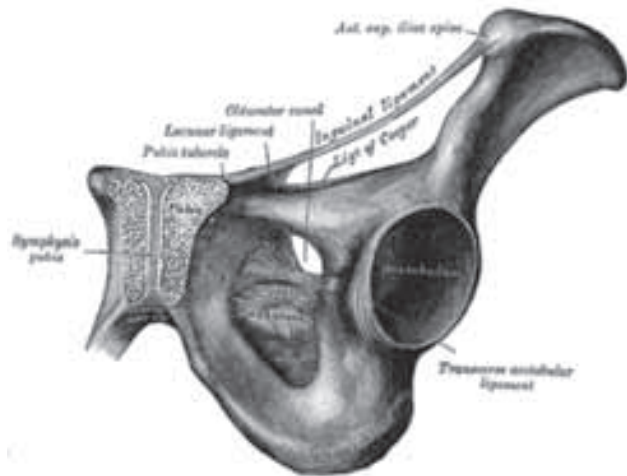
Quan va retornar es va dedicar, juntament amb Marià Ribes, a planificar i crear el Reial Col·legi de Cirurgia San Carlos a Madrid, que obrí les portes el 1787 i d'on fou codirector amb Ribes. A partir d'aquest moment el vent segueix bufant al seu favor, ja que dos anys després és nomenat Cirurgià de Cambra del rei Carles IV, que també li concedeix el títol nobiliari (1790), i el 1801 el mateix rei l'anomena Primer Cirurgià Reial i president de tots els Col·legis de Cirurgia d'Espanya.

Durant la invasió napoleònica (1808-1814) les tropes d'ocupació franceses el nomenen president del Consell Superior de Salut Pública (1811), organisme on es fusionen les facultats de Medicina i Farmàcia i el col·legi de Cirurgia. Expulsats els francesos la sort l'abandonà i caigué en desgràcia, ja que el rei Ferran VII el destitueix de tots els seus càrrecs i honors a causa de la seva col·laboració amb els invasors. Apartat de la vida acadèmica pateix una gran tristesa i un deteriorament de les facultats mental, a més d'una pèrdua progressiva de visió que el deix pràcticament cec –arran d'una operació de cataractes– i d'una gran penúria econòmica en els últims anys de la seva vida. Es reclou llavors a casa d'Agustí, el seu primer biògraf i un dels seus sis fills –quatre nois i dues noies–, concebuts del matrimoni (1763) amb Eulàlia Brassot Ballester, filla del professor del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona Carles Grassot. Un altre dels seus fills, Carles, esdevingué un reconegut metge naturista, biòleg i poliglòt. Antoni de Gimbernat va morir a Madrid el 17 de novembre de 1816, als 82 anys d'edat.

Sobre el reconeixement de Gimbernat

La figura del cirurgià i anatomista cambrilenc d'Antoni de Gimbernat i Arboç ha estat objecte de diversos homenatges al llarg dels anys. La primera iniciativa per part de l'Ajuntament de Cambrils va fer-se el 1890, en què es decidí posar el nom de «Gimbernat» al carrer on es va identificar –segons documents municipals i notariais que es conserven– la casa familiar dels Gimbernat i on es creu que allí va naixer.

Posteriorment, el 1916, en motiu del primer centenari de la mort del cirurgià, es desplaçà a Cambrils una nombrosa comitiva de personalitats d'arreu de l'Estat per assistir a l'homenatge que va organitzar la Facultat de Medicina de Barcelona. En l'acte es va descobrir una placa de marbre blanc amb el seu bust –obra de l'escultor anatómic de l'Hospital Clínic, Dionís Renart–, col·locada a la casa que fa cantonada entre la plaça de la Vila i el carrer que des de 1890 s'anomena «de Gimbernat». L'acte revestí d'una gran importància i singularitat brillant enmig d'un Cambrils mudat i de festa, amb totes les autoritats locals i amb els familiars descendents del cirurgià.

Dibuix del lligament de Gimbernat.

1. A més de descriure per primer cop altres elements anatòmics com el gangli de Cloquet i el lligament de Cooper.

Parlament del doctor Sebastià Recasens, degà de la Facultat de Medicina de Madrid, durant l'homenatge al doctor Gimbernat.
Data: 19 de novembre de 1916. Autor: Josep Brangulí.
Font: Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Brangulí. Codi de referència núm. ANC-42-N-14073.

Imatge de la placa en reconeixement a Antoni de Gimbernat.
Foto: Cel Rogent Educació Ambiental.

El 1966, en motiu del 150è aniversari de la seva mort, l'ajuntament de Cambrils, escoltant els precés de la veu popular, decidí l'erecció d'un monument a la memòria de Gimbernat. L'escultor Lluís Maria Saumells Panadés fou l'encarregat d'aquesta realització, que s'inaugurà el 19 de maig de 1968; posteriorment ha estat restaurat l'any 2006.

El monument representa una espalmatòria amb un acabament lluminós, i vol apropar-se a la sensibilitat de l'època i fer un elogi del metge i de la medicina, representant la lluita contra les malalties i la mort, aspectes bàsics de la vida de Gimbernat. Per altra part usa la llum com a símbol etern de la vida i la intel·ligència, projectat en una flama de forma geomètrica.

L'escultura és formada per tres parts diferenciades. La llum i la flama de la part superior del monument simbolitzen una intel·ligència al servei d'una vocació, és a dir, la influència de Gimbernat en el temps. La flama, de forma geomètrica, feta de vitrall emplomat i ferro i que s'il·lumina als vespres, es recolza damunt un bloc quadrangular de pedra dura calcària d'una sola peça provinent d'Ulldecona.

En aquest bloc –a la cara nord– es troba esculpit el retrat d'Antoni de Gimbernat, tallat endins del bloc per identificar millor la geometria amb el rigor científic del metge; sota el bust hi figura la inscripció «Cambrils a Antonio de Gimbernat, gloria de la cirurgia espanyola 1734-1816»; als costats laterals es troben els escuts de Cambrils i el de la Diputació de Tarragona. Aquesta part representa l'obra de Gimbernat en el seu tot.

Monument dedicat a Antoni de Gimbernat a Cambrils.

Sota el bloc de pedra, al pol oposat de la llum –que es troba a la part més alta–, hi trobem uns elements de ferro forjat –que expressen el sofriment i dolor de la malaltia i la mort i la lluita diària del cirurgià– els quals constitueixen una escultura abstracta de ferro sota del bloc, que és situada damunt un sòlid sòcol de granit labrador de tonalitats verdoses i nacrades –procedent de Suècia– i ciment, que representen tant els valors personals de Gimbernat com el suport rebut als seus inicis. D'aquesta manera, a la part inferior hi ha la malaltia i tot allò que pugna per destruir la vida humana; a la part superior, la tenaç tasca del metge i cirurgià.

Sobre l'ermita de la Mare de Déu del Camí

Tot i que la referència escrita més antiga de l'ermita de la Mare de Déu del Camí és d'inicis del segle XIII, concretament del 1205, la construcció de l'actual temple s'allargà durant tot el segle XVIII. És en aquesta època, de fort creixement econòmic i demogràfic quan, a més de les aportacions eclesiàstiques i municipals, l'obra es paga amb les aportacions de veïns i de cambrilencs com ara el canonge de Barcelona Andreu Foix, principal promotor de l'actual santuari. Els convilatans contribuïen amb la seva mà d'obra o aportant béns de tota mena, com carros per transportar les pedres que es descarregaven a la platja de l'Horta de Santa Maria, les quals procedien de la muntanya de Montjuïc i eren transportades per les embarcacions de cabotatge cambrilenques que durant aquest segle es dedicaven al transport de productes agrícoles cap a Barcelona que, al tornar de buit, aprofitaven per dur els carreus per a la construcció del santuari.

Les obres s'iniciaren, segons Salceda (1986), el 1705 a sobre de l'antiga església, i s'estengueren fins al 1783.

Sobre el context econòmic. Els oficis

Pagesos i terratinents

L'economia cambrilenca del divuitè segle es caracteritzà per l'extensió i la intensificació de la producció agrícola en detriment d'altres activitats, especialment l'artesanal.

El 1754 el principal conreu del moment era la vinya, ocupant el 50% del terreny cultivat. La importància d'aquest cultiu era afavorida per la destil·lació i l'obtenció d'aiguardent, que gaudia d'una gran demanda del mercat respecte al del vi. Conseqüentment, la riquesa de la vila depenia, en part, de la comercialització d'aquest producte. Seguia en importància el conreu de cereals (23%) –sobretot de blat, ordi i sègol– i els cultius dels olivers (19%) i els garrofers (8%). El terrenys destinat a regadiu, sobretot l'horta, era molt menor i especialment dirigida al consum familiar i al mercat local. El conreu de l'arròs, habitual al terme –es feien als terrenys baixos i negats popers a la mar, anomenats «prats», però també més endins, als termes rurals de llevant–, restà prohibit durant una bona colla d'anys per motius de salubritat.

Per altra part pràcticament un quart de la superfície rústica era destinada al pasturatge, motiu pel que se n'extreu que la ramaderia gaudia d'una certa importància i necessitat local. Malgrat això, el nombre de bestiar, reunit en quatre ramats, no superava en gaire el miler de caps, especialment ovelles i corders. Així doncs el nombre de pastors tampoc no va ser gaire gran i mai es va passar de la desena. Cal comptabilitzar aquí els 327 caps de tir de l'any 1745, entre muls i mules, rucs i someres, i algun que altre cavall i bou, indispensables per a l'elevada tasca agrícola de la població.

Mariners i pescadors

El segon sector professional més important de Cambrils eren els mariners i els pescadors. Si bé les dades no permeten diferenciar entre mariners i pescadors, el sector pesquer com a font econòmica era molt reduït, ja que pràcticament era destinat a l'autoconsum. Així doncs aquest augment percentual és esperonat pel creixement del comerç marítim en el port de Cambrils. Per tant, es pot afirmar que la vila de Cambrils fou primer marinera que pescadora.

Caps de casa del sector mariner i pescador de Cambrils durant el s. XVIII	
Any	Percentatge respecte al total
1716	10,5%
1730	6%
1742	7,5%
1747	8%
1759	10%
1790	22%

El transport intens de mercaderies –especialment aiguardent i altres productes d’origen agrícola, com el vi i l’oli– generà una activitat considerable a la platja cambrilenca, establint-se al voltant de la Torre del Port algunes botigues i magatzems per a la distribució temporal dels productes mercadejats. Aquesta activitat portuària comportà la configuració del barri de la Platja, afavorit per l’assentament de famílies marineres. L’activitat comercial tingué continuïtat al llarg del segle XVIII i XIX, si bé es va anar extingint a favor d’una potent especialització pesquera arran que el tràfic comercial portuari fou absorbit pel port de Tarragona, fortament remodelat a partir de 1790.

De la platja de Cambrils sortien barques de cabotatge carregades de productes del Camp, amb especial destinació als ports catalans de la meitat nord –Sitges, Blanes, Canet, Caldes i Mataró–, encara que també cap a Cadis, Gènova i Seta (Llenguadoc). Els punts d’embarcament del litoral cambrilenc van ser diversos. A més del de la platja de davant de la Torre de Mar, altres llocs van ser la platja de l’Esquirol –dins el terme del senyor de Vilafortuny–, la platja del mas de l’Arany, i el «Port Nou», situat a la platja de l’Horta de Santa Maria, on s’hi accedia des d’un camí que sortia de l’ermita de la Mare de Déu del Camí.

Distribució de la població activa de Cambrils al segle XVIII			
Sector professional	1707-1717	1742	ca. 1790
Pagesos i jornalers	72%	66%	60%
Mariners i pesadors	10,5%	7,5%	22%
Menestrals (teixidors, boters, espardenyers, ferrers, etc.)	12%	18%	12%
Artistes (notaris, adroguers, apotecaris, cirurgians, metges)	2%	4%	2%
Comerciants	1%	4%	2,5%
Funcionaris	–	–	0,5 %
Altres (militars, cavallers, nobles)	–	–	0,2%
No hi consta	2,5%	–	–

Artesans, industrials i comerciants

Les activitats industrials i artesanes gaudien d’un petit, però important, pes econòmic en el dia a dia de la vila. Aquesta indústria artesanal i de transformació era destinada, bàsicament, a cobrir les necessitats dels cambrilencs; així per exemple trobem el 1795 oficis com el de ferrer (5), forner (2), fuster (3), paleta (7), sabater (5), sastre (2) i teixidor (8).

La principal indústria però, era la que girava entorn el vi i l’obtenció de l’aiguardent –pensem que es dedicava la meitat de la superfície agrícola al conreu de la vinya–. Cambrils gaudia llavors de vuit cellers i de vuit fàbriques d’alcohol. La importància econòmica d’aquesta activitat a tot el Camp de Tarragona, amb el seu centre comercial a Reus, constituïa el primer producte d’exportació i la primera font de beneficis, alhora que generava tot un seguit d’indústries relacionades, com la de boteria, on a Cambrils es passà dels tres a inicis de segle als nou al final, representant d’aquesta manera el grup artesanal més important.

Evolució del nombre de fàbriques d’aiguardent a Cambrils al segle XVIII						
1716	1737	1759	1764	1776	1789	1800
4	6	7	8	8	6	7

La producció d’oli era també important a Cambrils, ja fos en premses de propietat privada com de municipals, que va gaudir fins a un total de set premses. Aquesta importància queda reflectida en diversa toponímia del nucli de Cambrils de l’època, com el raval de les Premses i el carrer de la Premses, actual carrer del Castlà.

L’activitat comercial –tant per via terrestre com marítima– es centrava gairebé exclusivament en l’exportació de l’aiguardent i dels excedents agrícoles, com el vi i l’oli. Així per exemple al Cambrils de 1742 hi ha documentats vuit negociants, dotze el 1787 i deu el 1795.

Professionals liberals, privilegiats i pobres

Una vila de la mida del Cambrils al segle XVIII encabia un conjunt de professions liberals i funcionaris reials i municipals. Hi trobem, doncs, metges, apotecaris (farmacèutics), cirurgians, notaris, advocats, mestres i manescals (veterinaris), entre un i tres per cada professió. Aquest reduït grup de vilatans, juntament amb un encara més reduït nombre de persones que gaudien de privilegis de noblesa, militars o de qualsevol altre tipus, constituïen una mena d'estament aristocràtic amb un fort pes específic dins l'estructura social de Cambrils, sempre al front del govern municipal, i amb una clara influència sobre la resta de grups socials.

Al costat oposat de la piràmide social es situava una massa nodrida de persones amb pocs medis de subsistència. Dins aquest grup menys afavorit s'hi englobaven jornalers, mossos, aprenents, el torrer del port, persones invàlides, el servei domèstic –especialment dones–, les vídues i els nens.

Sobre el context social. La població

La realitat social del Cambrils del 18è segle era el d'una vila eminentment camperola, on tots els estaments estaven vinculats a la prosperitat dels camps. Conseqüentment, els pagesos –amb un fort grup de propietaris i més o menys hisendats– constituïen el veritable gruix social de la vila, a qui cal sumar el pes dels artesans i els comerciants. I per sobre d'aquests grups els dos estaments clàssics de l'Antic Règim: l'aristocràcia rural i el clergat, poc nombrosos, però catalitzadors de tota una manera de pensar i actuar.

L'evolució de la població de la vila durant el segle XVIII fou un fenomen espectacular, ja que en un segle el creixement demogràfic va ser de l'ordre de dues vegades i mitja. Aquests augment de la població fou degut al nou marc social i econòmic del segle que, gràcies a les transformacions agrícoles i a una tímida revolució industrial, afavorí les condicions de vida de les persones. A més cal sumar-hi un descens de la mortalitat catastròfica –guerres i epidèmies–, una disminució de l'edat de contraure matrimoni –amb el conseqüent augment de la taxa de fertilitat i natalitat– i cert corrent migratori.

Evolució de la població de Cambrils durant el segle XVIII					
Any	1716	1717	1719	1754	1787
Habitants	671	676	671	1.385	1.639
Veïns	–	144	–	289	–

La piràmide d'edats ofería l'evidència d'una població nombrosa, molt jove, amb el grup més important en els menors de vint-i-cinc anys (50 % de la població en el cens de Floridablanca de 1787) i amb una davallada irremparable a partir dels cinquanta (12,6 % en el cens citat). El 1795 hi havia a Cambrils un total de 174 cognoms diferents; els més habituals llavors eren els de Bassedas (19), Martí (13), Vidal (11), Solé (10) i Berenguer (9).

Sobre l'Antic Hospital de Cambrils

La pobresa afectava les classes més malmeses d'una societat no preparada per a una assistència social individualitzada. L'única manera que tenia la societat per fer front a la pobresa era la caritat cristiana. Així, els orígens de les institucions hospitalàries a Catalunya –que daten d'època medieval– es troben en l'Església. Diferents ordres religiosos masculins, com els antonians o els agustins, van promoure la creació d'hospitals, entesos com a obres de misericòrdia que fusionaven la cura del cos i la de l'ànima mitjançant al pràctica de la caritat. Les finalitats bàsiques dels antics hospitals eren les d'aixoplugar els transeünts, recollir infants i noies sense família i, sens dubte, tenir cura dels malalts, tant si eren vilatans com gent de pas o soldats.

A Cambrils, des de 1440 es té constància d'un hospital entès com a organisme sanitari alhora que benèfic i de caritat. L'hospital, propietat del comú de la vila, acollia els indigents transeünts i l'internat dels veïns malalts i mancats de possibilitats d'assistència per pobresa, manca de mitjans o de família.

La situació d'aquest hospital, al carrer del mateix nom, l'hem d'ubicar en una situació perifèrica dins el recinte emmurallat. Durant el segle XVIII –com ja hem comentat– la població comença a fer obertures i construir sobre la muralla. L'hospital va obrir finestres i dues portes a la muralla del carrer de sant Plàcid i, uns anys posteriors, el 1886, es van aprofitar els baixos per construir-hi la nova capella dedicada a sant Josep.

El fons de l'Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM) conserva una quantitat considerable de documentació, especialment dels segles XVIII i XIX, referent al funcionament i a la situació de pobresa i misèria que representava. Així, són significatives les receptes signades pels metges, en les quals es prescrivia el subministrament de pa o carn als malalts i els dies que tindrien dret a rebre aquests aliments. Una bona mostra de la precarietat de l'alimentació quotidiana.

L'hospital però era un lloc poc agradable i molts cops mancat de recursos, tant materials com econòmics, com es pot extraure d'un informe sobre l'estat de l'edifici –en el qual s'informa que només hi havia dos llits i els malalts estaven exposats al fred perquè les cambres no tenien portes i calia renovar el trespol– o d'una carta escrita per l'arquebisbe de Tarragona després d'una visita pastoral l'any 1738, adreçada al govern municipal de Cambrils, en què acusa als regidors que administren el centre de no dur al dia el llibre de comptes ni de preocupar-se de cobrar els censals, a més de deixar palesa l'estat de deixadesa en què es troba l'hospital: no hi ha portes i els pobres han de suportar els aires freds de l'hivern. A més, denuncia la manca de llençols, ja que diu que de vegades els pacients s'han de tapar amb el drap dels morts.

Sobre l'ensenyament i l'alfabetització

Els primers testimonis documentals de l'escola pública Cambrils són de la primera meitat del segle XVIII, tot i que cal suposar que hi existia des de molt abans. El govern municipal contractava mestres per impartir el primer grau de l'escolarització als nens del poble i, a vegades, per al segon grau d'estudis. Malgrat que el municipi es feia càrrec del salari, així com sovint del lloguer de l'escola o estudi i de l'habitatge del mestre, també era permès que aquest cobrés mesades dels seus alumnes, llevat dels més pobres.

En general, pocs alumnes aprofitaven els estudis; només aquells nens amb millors aptituds i recursos econòmics acabaven aprofitant els pocs anys d'escolaritat, mentre que la majoria de xiquets acabava només amb uns rudiments de lectura, escriptura i càlcul. L'educació acadèmica començava amb l'aprenentatge de la lectura mitjançant uns quadernets anomenats beceroles i el catecisme, i després es passava a les normes d'escriptura i aritmètica més bàsiques. D'altra banda, es donava molta importància a la formació en les normes d'urbanitat, que eren signes de bona educació en la societat de l'època, així com en els compliments dels principals preceptes religiosos. Les vacances duraven vint dies i hi havia dues hores de classe al matí i dues més a la tarda. No s'ha d'oblidar que hi havia un únic mestre per a una quantitat d'alumnes molt elevada.

Després del primer grau d'escolarització es podia accedir a l'escola de gramàtica entre els 10 i 12 anys d'edat, on s'hi aprenia llatí, retòrica i filosofia. Un cop superat el grau de gramàtica, aquells que ho desitjaven i s'ho podien costejar acudien als estudis superiors, que en la majoria de casos estaven reservats a les famílies amb un poder econòmic important. Molts nois passaven pel seminari, on estudiaven cinc anys de filosofia i teologia i, després, podien entrar a la universitat per estudiar dret, teologia o medicina. Ara bé, també podien accedir a la universitat cursant-hi primer el batxillerat i continuant amb la llicenciatura i el doctorat.

Les primeres referències documentades de l'escolarització de les nenes és de finals del segle XVIII. L'educació femenina era força diferent de la masculina, ja que les nenes aprenien a cosir, brodar i altres labors domèstiques, motiu pel que l'ensenyament femení rebia el nom de «costura». En general es tractava d'una educació poc reconeguda i separada de la instrucció oficial dels nens.

Envers 1790 la vila disposava de tres centres educatius: una escola masculina de primeres lletres, amb un mestre i 60 alumnes; una escola femenina de primeres lletres, amb una mestra i 40 alumnes; i un estudi de gramàtica amb un sol mestre i una mitja dotzena d'alumnes. En aquell moment Cambrils tenia 582 individus menors de 16 anys, dels quals tan sols un centenar (17,18%) acudien habitualment a estudi. A banda de l'escola pública, algunes famílies benestants optaven per contractar un docent privat per a la formació dels seus fills, que fins i tot podia ser allotjat a casa.

Sobre el municipi i l'estructura urbana

El Cambrils del segle XVIII és molt diferent del present. La vila de llavors tenia una estructura urbana pròpia, singular: la d'un rectangle gairebé perfecte, originària d'època medieval, amb un eix nord-sud –l'actual carrer Major– i un de perpendicular est-oest –els actuals carrers Forn i Parres–; tot el conjunt tancat pels presents carrer de les Creus, avinguda Corona d'Aragó, passeig Albert i carrer sant Plàcid, que constituïen, en forma de muralla, els límits del nucli de població.

Aquest nucli antic –que presenta pocs canvis respecte a l'actual casc antic– mantingué una senzilla estructura urbana fins ben entrat el segle XVIII, moment en què, com a resultat d'una forta expansió demogràfica i bonança econòmica, es produí l'eixamplament de la vila fora les muralles, especialment vers al sud –en direcció al camí reial–, cap a l'ermita de la Mare de Déu del Camí –que llavors s'estava bastint– i cap al mar. Així doncs l'ampliació de la vila es va fer pel carrer de les Creus i pels ravals de les Premses (carrers de st. Plàcid, st. Josep i Foix), el de Gràcia (entorn el convent homònim que hi havia a l'altra banda de Riera d'Alforja) i el de la Nostra Senyora del Camí.

A partir de 1756 l'ajuntament concedeix el permís per rebaixar la paret de la muralla i ocupar-ne el corredor, fet que va permetre la construcció de nous habitatges i d'ampliar algunes cases que tocaven al mur interior, tot obrint portes i finestres a la muralla i construint habitacions i magatzems

A certa distància d'aquesta estructura unitària de Cambrils, a l'esquerra de la Riera d'Alforja i front el mar, s'alçà un petit nucli de població, aleshores sense importància, bastit al voltant d'una torre de guaita: el barri de la Platja o de la Marina, constituït per magatzems de mercaderies comercials i una quinzena de famílies (1759). Aquesta zona va ser de difícil colonització, ja que fou especialment insalubre durant el s. XVIII –a raó dels aiguamolls, prats i arrossars existents al llarg de tota la costa tarragonina, que afavorien malalties endèmiques com la malària–, i per la perillositat dels atacs pirates i corsaris.

BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

ANGUERA NOLLA, Pere et alt. (1986). «Antoni de Gimbernat i Arboç», a *Cent Personatges del Baix Penedès al Montsià*. Tarragona: Mèdol.

Antoni Gimbernat Arbós [en línia]. Galeria de Metges Catalans. <http://www.galeriametges.cat/galeria-fitxa.php?icod=IL>
[Consulta: 23/11/2016].

Antonio Gimbernat y ARBÓS (1734-1816) [en línia]. Historia de la medicina. <http://www.historiadelamedicina.org/gimbernat.html>
[Consulta: 23/11/2016].

Antonio Gimbernat i Arbós (1734-1816) [en línia]. Projecte Tarragona 1800. <https://projectetarragona1800.wordpress.com/2011/12/16/antonio-gimbernat-i-arbos-1734-1816/>
[Consulta: 23/11/2016].

GUARDIOLA, Elena; BAÑOS, Josep-Eladi (2003). «Eponímia mèdica catalana. Antoni de Gimbernat i Arboç. El lligament de Gimbernat». *Quaderns de la Fundació Dr. Antoni Esteve*, núm. 1. Barcelona: Prous Science. pp. 51-53.

Gimbernat y Arbós, Antonio (1734-1816) [en línia]. La web de las biografías. <http://www.mcnbiografias.com/app-bio/do/show?key=gimbernat-y-arbos-antonio>
[Consulta: 23/11/2016].

La Memòria de la Pau. Itinerari Educatiu. (2009). Cambrils: Museu d'Història de Cambrils.

MARTÍ ESTRADA, Ignasi. (2004). Cambrils. Valls: Cossetània.
– (2007). *Elits i control social al Cambrils de la Restauració Borbònica (1874-1923)*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils.

MESTRES VENTURA, Pere (2016). *Antoni de Gimbernat i Arbós: nota biogràfica*. Ajuntament de Cambrils. <http://www.cambrils.cat/anygimbernat/el-metge-gimbernat/antoni-de-gimbernat-i-arbos>
[Consulta: 23/11/2016].

MONTAGUT JARIA, Fèlix. (2015). «Monument al Doctor Gimbernat. Pere Mestres Ventura», a *Cambrils a escaire i Cartabó*. [Lleida]: Anna Gómez Rodríguez.

Monument a Antoni de Gimbernat [en línia]. Ajuntament de Cambrils. <http://www.cambrils.cat/cultura/sabiesque/art-public/monument-a-antoni-de-gimbernat>
[Consulta: 23/11/2016].

PAGAROLAS SABATÉ, Laureà. (1985). *Els Gimbernat i el Cambrils del segle XVIII*. Cambrils: Ajuntament de Cambrils.

PI-SUÑER BAYO, Jaume (1934). «Biografia d'Antoni de Gimbernat», a *Annals de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona*, vol. 16. pp. 243-247.

SALCEDA CASTELLS, Josep. (1998). *Quaranta anys d'estampes cambrilenques*. Vol. 1. Tarragona: Mèdol.

TARÉS LAGUNAS, Manel. (2013). *La introducció del règim borbònic a la vila de Cambrils. De la Guerra de Successió a les reformes dels anys seixanta del segle XVIII*. Tarragona: Diputació de Tarragona.